Josip Čekonić (Csekonics), general i najbogatiji Mađar te njegovi potomci. „Nisam ti ja barun Čekonić!“

*Ladislav Heka**

Sažetak

Jedna od interesantnih mađarskih porodica svakako je obitelj Čekonić, koja se u 18. stoljeću iz Hrvatske preselila u županiju Željezno. Začetnik obitelji je Matija Čekonić, a njegov sin Pavao (sin Matije Čekonića i Judit Marić) dobio je 29. siječnja 1753. plemićki naslov od Marije Terezije. Najpoznatiji član obitelji je Pavlov sin Josip (József) (Kőszeg, 22. veljače 1757. – Pešta, 26. travnja 1824.), general-bojnik i slavni osnivač mađarskih državnih ergela. Postao je general 1806. i brigadni general ustaničke plemićke vojske. Godinama je proučavao konjogojstvo te je izradio detaljan plan o tome kako bi se moglo promicati konjogojstvo u Mađarskoj. Car Josip II. je prihvatio njegov plan te mu je povjerio organiziranje državnog uzgoja konja. József Csekonics je u to vrijeme osnovao državni institut za ergele u Mezőhegyesu. Kad je 1788. izbio turski rat, Józsefu Csekonicsu povjerena je opskrba konjima carske vojske. U ovim iznimno teškim vremenima uspješno je obavio i ovu ozbiljnu zadaću, pa dakako, nije izostalo najveće priznanje cara Josipa.

General Čekonić stekao je goleme posjede i postao je jedan od najbogatijih ljudi u Mađarskoj. Generalov sin Ivan Nepomuk (rođen u njegovu drugom braku s hrvatskom plemkinjom Judit Janković) dobio je 1864. grofovski naslov, dao je sagraditi golemu palaču u Pešti koja je bila okupljalište društvene elite, pa se često spominjala u novinama. Njegov sin grof Endre je još više proslavio obiteljsko ime, postavši možda i najbogatiji Mađar. Čekonići su tada pripadali vrlo uskom krugu mađarskih multimilijunaša, danas bismo rekli multimilijardera. U to vrijeme je nastala poznata izreka „Nisam ti ja Čekonić!“ ako se htjelo reći da se nema novaca baš za sve, kao što ga ima Čekonić. Obitelj je posjede i sjedište imala u banatskom Žombolju gdje je već Josip potpuno preuredio tamošnje agrarne odnose. Žombolj je do 1923. bio u sastavu Kraljevine SHS, a tada ga je Beograd razmijenio za neka pogranična srpska sela te je pripao Rumunjskoj. Obiteljski posjedi su konfiscirani, a zadnji Čekonići su svojim rasipničkim načinom životom izgubili sav imetak te je 1937. proglašen stečaj.

Ključne riječi: obitelj Čekonić, Josip Čekonić, Ivan Nepomuk Čekonić, Margit Csekonics, Endre Csekonics, Josip Babić, konjogojstvo

* Dr. habil., PhD, izv. prof. Pravnog fakulteta Sveučilišta u Segedinu

Josip Čekonić (József Csekonics)

Slika 1. Josip Čekonić. Izvor: Wikipedia.

Grofovska obitelj Csekonics od Zsombolya i Janove je kratkotrajna, ali ipak vrlo značajna mađarska povijesna obitelj hrvatskog podrijetla. Prvi poznati predak obitelji koja se u 16. stoljeću iz Hrvatske doselila u Mađarsku bio je Matija Čekonić, kojega mađarske isprave bilježe pod imenom Mátyás Csekonics. On se nastanio u Željeznoj županiji. Oženio se s Judit Marić i u tom braku je rođen Pavao Čekonić (mađarski oblik imena Pál Csekonics on sam je prihvatio tek kasnije), odvjetnik u Kisegu (Kőszeg). Dobio je plemstvo i obiteljski grb od Marije Terezije 29. siječnja 1753. godine. Kasnije je stekao posjede Gasztony, Medves, Alsó- i Felsőrönök te Rábaszentmihály u zapadnoj Mađarskoj. Dana 22. svibnja 1754. u Kőszegu se oženio s Marijom, kćerkom plemića Pála Kanicsára i Júlije Hertelendy od Hertelenda i Vidornyalakija. Imali su dva sina: Józsefa i Imrea. József Csekonics rođen 1757. godine bio je najslavniji član obitelji, a njegov brat Emerik (Imre, 1759. – 1830.) nastavio je očevu pravničku (odvjetničku) karijeru, da bi poslije toga postao plemićki sudac. József je dakle potjecao iz ugledne obitelji srednjega plemstva. Školovao se u mjesnoj Isusovačkoj gimnaziji, a potom je obrazovanje nastavio u Pijarističkom konviktu Löwenburg u Beču. Opredijelio se za vojnički poziv te je 1774. kao kaplar dodijeljen pukovniji „D'Ayasassa Curassier". Četiri godine kasnije već je bio poručnik u konjičkoj pukovniji „Modena", a 1783. je prešao u pukovniju „Zeswitz Currassier" kao drugi kapetan. Vrlo brzo je napredovao u karijeri: 1787. je bojnik, dvije godine kasnije potpukovnik, 1790. je pukovnik, da bi 1806. postao general i brigadni general ustaničke plemićke vojske.

Plemićki ustanak kao vojna institucija postojao je od 13. stoljeća, kada je zlatna bula Andrije II. (1222. i 1231.) propisivala da će u slučaju napada na državu plemići osobno krenuti u bitku pod vladarevom zastavom. To je bila svojevrsna obveza, ali se

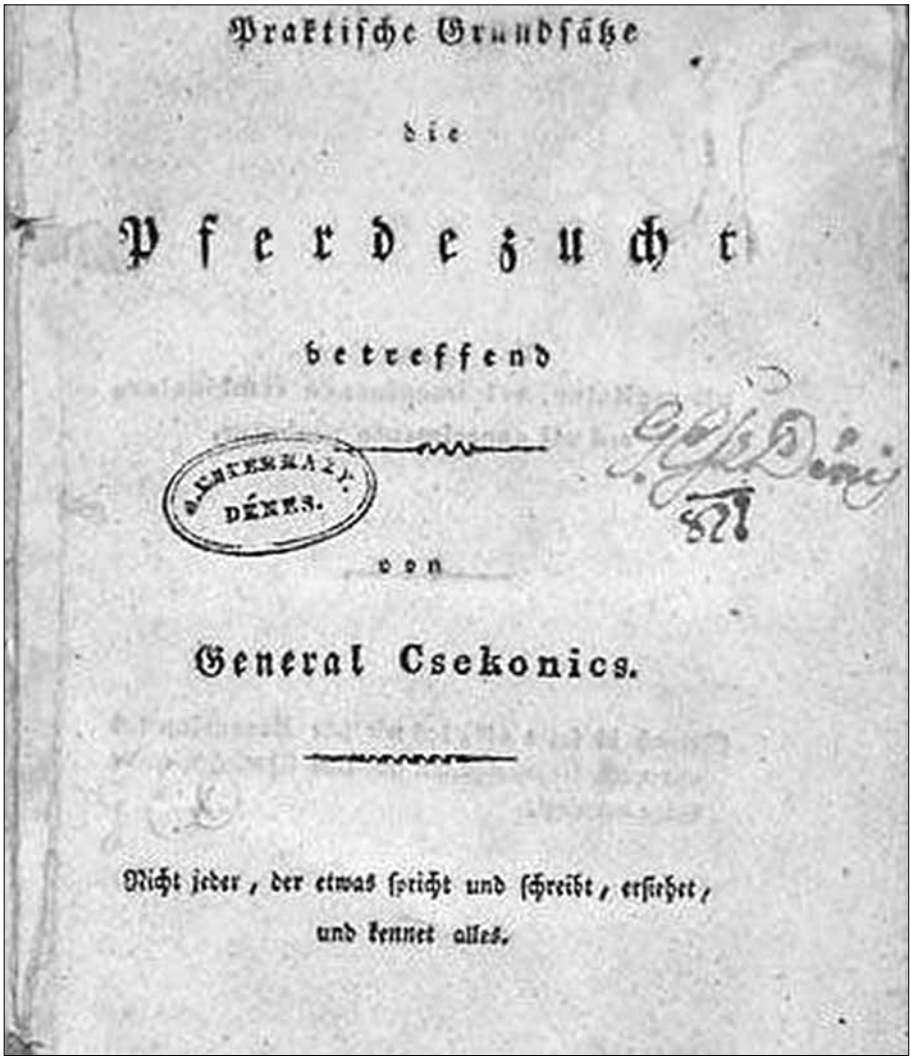
u isto vrijeme mogla shvatiti i kao plemićki privilegij budući da vojna sila kojom su raspolagali plemići nije mogla biti raspoređena izvan granica zemlje.

Bitka kod Győra, tj. boj kod Kismegyera 14. lipnja 1809. bila je jedina bitka Napoleonovih ratova koja se odigrala na području Kraljevine Mađarske, a ujedno i posljednji okršaj u kojem su sudjelovale postrojbe mađarskog plemićkog ustanka. Premda je od početka bilo očito da Francuzi imaju prednost zbog razlike u kvaliteti, brojnosti i vodstvu vojske, ipak se smatra da su njihova veličina i snaga bile znatno podcijenjene zbog netočnih izviđačkih podataka general bojnika Lavala Nugenta.

Njegova vojnička karijera bila je blistava, jer je već s 33 godine bio pukovnik, a s 50 general. Ipak je ostao upamćen kao jedan od korifeja konjogojstva u Kraljevini Ugarskoj. Interes prema konjima pokazao je službujući na ergeli Ürmény gdje ga je njegov zapovjednik, pukovnik grof Godiz, rasporedio u rezervni konjski zbor. Tamo je upoznao načela Johanna Christopha Justinusa, glavnog inspektora carskih ergela, prema kojima se pred rasplodne životinje trebaju postavljati sljedeći zahtjevi: dokazano podrijetlo, dokazano dobra učinkovitost i pouzdana nasljednost. Godine 1783. József Csekonics izradio je detaljan plan kako promicati uzgoj konja u Mađarskoj uz državnu potporu. Taj plan je dostavio caru Josipu II. koji ga je podupirao, a prijedlog je odobrilo Dvorsko vojno vijeće. Slijedom toga je car dekretom od 20. prosinca 1784. osnovao Kraljevsku ergelu Mezőhegyes na površini od četiri četvorne milje. Osobe imenovane za razjašnjavanje ciljeva, određivanje područja na kojem se prostire ergela i kupnju konja bile su komesar Ratnog vijeća pukovnik grof Joseph Hoditz; L. Scotti, vojni veterinar, zapovjednik ergele Radautz; carski i kraljevski bojnici Joseph Cavallar i Riedl te satnik Čekonić. U radu odbora sudjelovao je i Johann Gottlieb Wolstein koji je godinama proučavao najbolja europska konjouzgajališta. Godine 1805. Wolstein je napisao o Csekonicsu: „...vizionar koji prirodu i ergelu ne gleda kroz znanstvene naočale, nego ih promatra svojim zdravim očima". Car je Čekonića imenovao zapovjednikom te ergele (remont-Commendant). Godine 1789. od grofa Józsefa Szápáryja je za državu kupio pustaru Bábolna u županiji Komárom veličine 6600 jutara i transformirao ju je u podružnicu ergele Mezőhegyes.

Već 1785. je u Beču tiskana *Zbirka uredbi za poticanje konjogojstva*, koja u desetom članku piše o Čekonićevu planu: „Njegovo Veličanstvo je izvoljelo milostivo urediti da se u Mađarskoj odmah uspostavi carska kraljevska ergela, koja bi bila rasadnik za konje najistaknutijeg stasa i izdržljive snage. Za tu namjenu je dodijelio prikladnu stepu zvanu Mező Hegyes, koja se nalazi u županiji Arad". Na temelju dekreta Josipa II. izdanog 28. rujna 1785. ergela je započela s radom na državnom imanju Mezőhegyes površine 16 000 jutara, a 16. siječnja 1786. je za upravitelja imenovan Josip Čekonić. Prvo su izgrađene dvije vojarne, zatim zgrada zapovjednika ergele, staje, veterinarska bolnica za konje, pekara, skladište za sjeme, još jedna vojarna, pučka škola, škola jahanja. U ergeli je bilo zaposleno 312 ljudi. Josip II. je već 1786. posjetio ergelu, a to je ponovio i naredne godine prilikom povratka iz Hersona, gdje je posjetio caricu Katarinu Veliku. U međuvremenu je osnivača ergele Josipa Čekonića promaknuo u čin bojnika. Ergeli u Mezőhegyesu pripojio je pustare Kamarás, Fecskés i Nagy-pereg u Aradskoj županiji. Car je ponosno pratio

ovdašnje događaje te je Mezőhegyesu 20. ožujka 1789. dodijelio pravo održavanja nacionalnog sajma dva puta godišnje – 1. travnja i 1. listopada. Zahvaljujući poznatoj Čekonićevoj ergeli, Mezőhegyes je postao neodvojivo isprepleten s pojmom uzgoja konja. Upravo ovdje su prvi put uzgojene nove mađarske pasmine, ali i uvezena engleska punokrvna pasmina koja se smatra za jednu od najboljih pasmina konja u Europi. Poslije Čekonićeve smrti Mezőhegyes je nastavio s uspješnim radom. Važnost ergele bila je tolika da je revolucionarne 1848.-49. vođena velika kampanja oko preuzimanja nadzora nad ergelom. Mađarske domobranske postrojbe (honvédi) držale

Praktiſche Grundſätze

die

Pferdezucht

betreffend

von

General Csekonics.

Nicht jeder, der etwas ſpricht und ſchreibt, erſiehet, und kennet alles.

Slika 2. Praktische Grundsätze die Pferdezucht betreffend, tiskano u Pesti 1817. Izvor: https://www.facebook.com/photo/?fbid=756899519989344&set=pcb.756907613321868

su Mezőhegyes, koji je bio izložen napadima srpskih ustanika. Dana 20. veljače 1849. predsjednik Odbora za nacionalnu obranu obavijestio je pukovnika Samua Pándyja, direktora ergele, da je naredio legiji Peštanskog sveučilišta da zaštiti ergelu od „srpskih pljačkaških hordi" (Ács 2000). Uoči sloma revolucije ovdje je 1. i 2. kolovoza 1849. boravio Lajos Kossuth. Mezőhegyes je 7. kolovoza dospio pod kontrolu carskih trupa. Mezőhegyes je ponajviše zahvaljujući Državnoj ergeli (Mezőhegyesi Állami Ménes) postao grad (danas u Bekeškoj županiji). Mađarska je 2000. godine nominirala tu ergelu za upis na UNESCO-ov popis mjesta svjetske baštine u Europi.

Slika 3. Čikoši iz Mezőhegyesa 1821.

Čekonić je tijekom dvadeset jedne godine upravljanja ergelom u Mezőhegyesu i Bábolni donio radikalne promjene u mađarskom konjogojstvu. Njegov cilj bio je poboljšati i uzgojiti domaću pasminu konja, a protivio se kupnji skupih i neprikladnih stranih konja. Nakon što je obišao konjouzgajališta u Mađarskoj, on je u Mezőhegyes doveo koščate, snažne kobile koje su se već dokazale u vojsci i opskrbio ih identifikacijskim brojevima. Od tada se znalo podrijetlo svakog konja, što je bio veliki korak naprijed u smjeru promišljenog uzgoja konja. Tako je postao i inovator. Nakon pažljivog odabira mađarskih pasmina nabavio je još i arapske te španjolske pastuhe, tako da je ergela ubrzo postala poznata po četiri pasmine: Gidran, Mali i Veliki Nonius te Furioso-Nordstar.

Kako ne bi imao problema zbog nestašice sijena i hrane za konje, general je naredio dolazak dvanaest tisuća kosaca u Mezőhegyes. Odatle su potom sijeno prevozili u regiju Donjeg Podunavlja. Osiguravao je prehranu mesom i opskrbu žitaricama i sijenom za 200 000 vojnika na Balkanu i za 56 000 njihovih konja. Godine 1799. primio je mali križ reda svetog Stjepana zbog svih svojih zasluga. U Mezőhegyesu je pokrenuo i uzgoj stoke. Dvor mu je povjerio zadaću opskrbe mesom ne samo prijestolnice i okolice, nego i cijele Austro-Ugarske vojske. U Beč je na klanje dopremao volove iz Alfölda i Sedmogradske (Erdelja, Transilvanije) dijelom cestom (tako što je stoka na svojim nogama prevalila cijeli put), a dijelom vlastitim barkama Dunavom. U razdoblju od 1798. do 1803. je u prijestolnicu dovozio 1000–1200 goveda tjed-

no. Poznato je bilo i da je postizao visoke cijene u prodaji usjeva sa svojih imanja: desetljećima su se na burzi žitarica spominjale „Čekonićeve cijene". Svoje bogatstvo je povećavao iz godine u godinu.

Radio je i na razvoju veterinarstva (liječenja konja), ustrojio je školu jahanja, predlagao je održavanje konjskih utrka u Beču i Pešti, ali se ta inicijativa ostvarila tek nakon njegove smrti, kada je 1827. grof Széchenyi osnovao Udrugu za konjske utrke u Pešti i Udrugu za konjske utrke. Bavio se i trgovinom žitom. Poznato je da je jedan njegov brod potonuo između Apatina i Monoštora 1791. godine s 3000 m^2 žita. U svojoj biografiji je opisao da se bavio i drugim profitabilnim poslovima. Dakako, nije uvijek i u svemu bio uspješan. Naime, 1803. godine je od grofovske obitelji Fekete kupio posjed sa središtem u Fótu pored Újpesta. Vlasnike imanja jamačno je poznavao s bečkoga dvora, ali sam posjed vjerojatno nije detaljno upoznao. To je razlog što u ovom vlažnijem podneblju pokraj Dunava, gdje su padaline češće, nije uspio udomaćiti konjogojstvo. Uzalud je dao izgraditi konjušnicu i trkalište. U Fótu si nije sagradio značajniju rezidenciju, već se zadovoljio skromnom zgradom dvorca u kojoj je prije živjela obitelj Fekete. Tu se zadržao samo pet godina, a zatim je imanje prodao obitelji Károlyi, točnije udovici Józsefné Károlyi, majci grofa Istvána, osnivača Újpesta. Trkalište je kasnije izgubilo svoju funkciju te je ovdje nastala prva ubožnica u naselju.

Osim državne ergele Josip Čekonić je imao i obiteljski posjed u Žombolju (tada Zsombolya, rumunjski Jimbolia, njemački Hatzfeld), koji je već 1780. zakupio sredstvima iz državne riznice. Deset godina kasnije je ovo vlastelinstvo u Torontalskoj županiji uzeo u zakup na dvadeset godina u svoje ime, a 1808. je kupio državno imanje od 40 000 hektara koje se proteže od Žombolja do Csőszteleka (njemački Neuhatzfeld, danas Čestereg, Srbija). Ovaj grad nalazi se u najzapadnijem dijelu današnje Rumunjske uz samu granicu sa Srbijom, četrdesetak kilometara udaljen od Temišvara. Nakon Prvoga svjetskoga rata pripao je Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, ali je 1923. razmijenjen za neka naselja u Rumunjskoj, koja su u zamjenu za Žombolj pripojena Srbiji (Kraljevini SHS).

Na vlastelinstvu koje je u vrijeme kupnje bilo potpuno zapušteno, general je podigao uzorno gospodarstvo i opremio ga profesionalnim uređajima, utemeljio je selo i postavio prve temelje za njegov procvat. U vrijeme najveće moći Čekonići su u Žombolju zapošljavali i do sedam tisuća ljudi, tu su postavili prve željezničke tračnice i stekli slavu inovacijama u poljoprivredi, posebno svojim raširenim i popularnim sredstvom poznatim pod nazivom „lokomobil". Josip Čekonić je dao sagraditi dvorac koji je vjerojatno poslužio kao temelj (tj. „unutrašnji dvorac") za kasniju puno veću monumentalnu građevinu koja je sagrađena po projektu Miklósa Ybla.

Osim svega navedenog general je 1794. osnovao naselje Mađarska Crnja (Magyarcserny, danas Nova Crnja) u koje je planski naselio uzgajivače duhana s područja oko Segedina. János Csekonics je 1844. godine podigao crkvu u Novoj Crnji u čast svoje prvorođene kćeri Ágote, koja je te godine umrla kao četverogodišnja djevojčica. Njegova kasnija djeca, Endre i Margita, doživjela su starost.

U opustjelu pustaru Čestereg naselio je mađarsko pučanstvo iz okolnih naselja u Čongradskoj i Čanadskoj županiji, kao što je to već 1790. učinio u Žombolju gdje je nastanio katoličko stanovništvo iz okolnih naselja. U Česteregu je 1807. obnovio katoličku župu (postojala je već u 14.-15. stoljeću, ali su ju Turci 1526. ukinuli). Katolička crkva izgrađena je 1881. u vrijeme Endrea Csekonicsa i posvećena je sv. Ivanu Nepomuku. Jedan dio Mađara iselio se iz Česteregа 1829. godine, a na njihovo mjesto su se doselili Nijemci iz Žombolja i Németcsernye (današnje Srpske Crnje, tada Rácz-Czernya). I Srpska Crnja je bila Čekonićev posjed. Ovdje je 1808. utemeljio župu te je podigao katoličku crkvu u selu. Čestereg je u Čekonićevo vrijeme bio njemačko-mađarsko selo i takvo je ostalo do Trianona. Po popisu iz 1910. u selu je živjelo 2749 stanovnika, od kojih 1960 Nijemaca i 662 Mađara, po vjeroispovijesti 2607 rimokatolika i 123 pravoslavca.

Josip Čekonić je financijski utemeljio najpoznatiju Torontalsku (Banatsku) dinastiju 19. stoljeća. Premda je naslov grofa dobio tek njegov sin, ipak je on stvorio veliko bogatstvo kojim su raspolagali njegovi potomci i koje su naposljetku sasvim raskućili.

Josip Čekonić je 21 godinu vodio ergelu Mezőhegyes i uzgoj stoke, ali je 1806. imenovan brigadnim generalom ustaničke plemićke vojske. Njegova slava i uspjesi koje je postigao u konjogojstvu proširili su se i u inozemstvo. Tako je francuski maršal Marmont, vojvoda dubrovački, koga je car Napoleon I. postavio za generalnog gubernatora Ilirije, prilikom posjeta Mezőhegyesu izjavio: „Rezultati gospodarskog upravljanja vrijedni su divljenja, osobito za jednoga Francuza, čija domovina ne može pokazati ništa slično...".

Na temelju svog četrdesetogodišnjeg iskustva, Csekonics je na nagovor svojih prijatelja i na zahtjev svojih pretpostavljenih, napisao načela i praktična pravila uzgoja konja i objavio u knjizi pod naslovom *Praktische Grundsätze die Pferdezucht betreffend* tiskanoj u Pešti 1817. godine. U toj knjizi objašnjava da je već u mladosti osjetio urođenu ljubav prema konjima, koja je bila toliko snažna da je napustio daljnje školovanje te je vojničku karijeru usmjeravao tako da bude blizu konja. Njegovi pretpostavljeni su prepoznali tu ljubav, pa su mu omogućavali da bude uz konje, da proučava konjogojstvo, a napose da se usmjeri na istraživanje pasmina, što mu je bila životna preokupacija. Objašnjavajući tu sklonost, Čekonić je zabilježio kako je u konjogojstvu prepoznao važnost odabira kobile, a ne samo pastuha. „Kobila neka bude uzor ergeli, jer kobila je tlo, njiva, u koju se sije sjeme. (…) Stoga neka uzgajivač konja drži stare, prokušane kobile, a neka izdvoji slabe, one koje rađaju slabu ždrebad ili slabo odgajaju ždrebad." Nadalje, „... tko god odluči odabrati dobrog pastuha, a ne slijedi isti pažljiv odabir kobile, nikada neće uspjeti odabrati stvoriti dobru pasminu" (Hecker 2014). U toj knjizi objašnjava kakve konje treba odabrati za rasplod, kako stvarati pasmine, a daje i druge korisne savjete za konjogojstvo. Tako je u ovoj ergeli nastala mađarska pasmina konja koja je proslavila Josipa Čekonića.

Posljednje godine života general je bolovao. Povukao se iz konjogojstva i iz javnog života. Umro je 26. travnja 1824. u Pešti, a njegovi posmrtni ostatci počivaju u obiteljskoj grobnici u Žombolju. Bio je oženjen dva puta. Prva žena, Katalin Tempel potjecala je iz peštanske građanske obitelji, umrla je 1803. u dobi od 32 godine. U

tom braku su rođeni: Karolina (1789. – 1871.), Leopoldina (vjerojatno je umrla kao dijete, jer o njoj nema podataka), Erzsébet (1794. – 1881.) i Josip (József, 1796. – 1814.). Poslije ženine smrti žomboljski veleposjednik je oženio Julijanu Janković (1782. – 1835.) iz hrvatske obitelji Janković od Pregrade i Vučinića. Njezin otac je bio dvorski savjetnik i septemvir Ivan Janković (János Jankovich), a majka barunica Teréz Püchler. U tom braku je rođen Josipov nasljednik Ivan Nepomuk Čekonić (1809. – 1880.). Udovica generala Józsefa, Julia Jankovich, kupila je 1829. godine imanje Janova (1893. Margitfalva, 1909. Ianova, a 1913. Temesjenő) u Temeškoj županiji. Dana 31. lipnja 1833. Franjo I. darovao je njoj i njezinu sinu Jánosu pridjevak „Zsombolyai és Janovai" (od Žombolja i Janove).

Josipov brat Imre (1759. – 1830.) bio je drugi sin Pála Csekonicsa. Djelovao je kao sudac sudbenog stola Željezne županije i plemićki sudac u Körmendu. Godine 1809. borio se protiv Napoleonovih osvajačkih trupa, pružio velike usluge svojoj domovini i za svoje zasluge dobio posebno vojno priznanje. Umro je u Kőszegu 1830. U braku s Terézom Zechetner rođen mu je sin Ferencz (1783. – 1872.), bojnik, sudionik rata protiv Napoleona, koji se istaknuo viteštvom prikazanim u opsadi tvrđave Brionne 1814. godine. Za prikazanu hrabrost dodijeljen mu je ruski carski Vladimirov red IV. razreda. Nije imao nasljednika.

Ivan Nepomuk Čekonić

János Nepomuk Csekonics rođen je u obiteljskom dvorcu Csitó na imanju u Žombolju 14. studenog 1809. kao sin Josipa Čekonića i Juliane Janković. Završio je pravni fakultet u Pest-Budi, a zatim je proputovao zapadnom Europom, zadržavajući se u Italiji i Engleskoj. Bio je prisan prijatelj grofa Istvána Széchenyia, zahvaljujući čemu je postao jedna od vodećih ličnosti mađarskog reformnog doba (1832. – 1836.). Kao političari su zastupali identična gledišta. Od 1829. Čekonić je bio županijski sudac u Temesu, a od 1833. godine je uz imanje u Žombolju postao i vlasnik veleposjeda u Janovi. Potpuno je preustrojio agrarne odnose u Banatu tako što je močvarno zemljište županije Torontal početkom 19. stoljeća pretvorio u najplodnije tlo Habsburškog Carstva. Taj posao je nastavio i njegov sin Endre. Polovinom 19. stoljeća je na svoj posjed naselio mađarsko i njemačko stanovništvo iz Torontalske županije, čime je uz domicilno pravoslavno rumunjsko pučanstvo povećan udio katolika u naselju (činili su otprilike trećinu stanovnika Žombolja).

János Csekonics dao je sagraditi (preurediti) nekoć prekrasni dvorac Csitó u Žombolju prema nacrtima slavnog arhitekta Miklósa Ybla. Ovaj velikan arhitekture je inače autor zgrade Mađarske državne opere, zgrade Glavne carinske uprave (danas kampus sveučilišta Corvinus) i Bazilike svetog Stjepana u Budimpešti. Žomboljski dvorac izgrađen je u staroengleskom stilu, bio je središte veleposjeda. Uz njega je sagrađena obiteljska kapela koja je staklenim hodnikom bila povezana s dvorcem. Osim toga, poznata je bila i knjižnica s preko osam tisuća svezaka knjiga, među kojima su neke predstavljale rijetke primjerke. Nažalost, obitelj je kasnije srušila dio

zgrade, jer je u ratno vrijeme bila velika potreba za građevinskim materijalom, pa danas nekadašnji dom Čekonićevih više ne postoji.

Uspješna gospodarska reforma dodatno je povećala prestiž i utjecaj Čekonića ne samo u južnoj Ugarskoj, nego u cijeloj državi. Zbog toga je dekretom izdanim u Beču 9. prosinca 1864. godine dobio carski grofovski naslov, koji je nakon kraljeve krunidbe 2. ožujka 1874. godine vladar potvrdio i davanjem mađarskog kraljevskog grofovskog naslova. Zahvaljujući ovom rangu Ivan Čekonić je postao član Kuće velikaša, čime je porastao njegov politički utjecaj. Oženio je barunicu Leone Lipthay od Kisfaluda (1821. – 1903.). Pravim unutarnjim tajnim savjetnikom postao je 5. svibnja 1879. godine. Umro je 2. kolovoza naredne godine u Žombolju. Njegova udovica je nastavila živjeti u dvorcu gdje je i umrla.

Iz memoara Jánosa Csekonicsa otkriva se da je to bio golem dvorac s 49 soba. Bio je okružen raznim objektima namijenjenim za stanovanje vrtlara, računovođa, rukovatelja ergele, časnika te javnim zgradama. Tjednik *Torontál hetilap* izvijestio je da je 11. siječnja 1889. godine požar zadesio dvorac, ali iz novinskog članka nije jasno je li se radilo o požaru u unutrašnjem dvorcu ili pak u dvorcu Csitó. Ovdašnje stanovništvo uspjelo je ugasiti vatru, premda je u to vrijeme u Žombolju vladala nestašica vode. Vatra je prouzrokovala veliku štetu u iznosu od 35-40 tisuća forinti.

U njegovu braku s barunicom Leonom Lipthay (1821. – 1903.) sklopljenim 16. listopada 1839. godine rođeni su: grof Endre (1846. – 1929.), političar, saborski

Slika 4. Zsombolya Jimbolia:gróf Csekonics Csitó kastélya, kőnyomat. 1898.
Izvor: https://kepeslapok.wordpress.com/2013/12/

zastupnik, predsjednik Crvenog križa Mađarske (od 1891. do sloma Monarhije bio je predsjednik Crvenog križa zemalja Svete krune, a poslije rata do 1923. predsjednik Crvenog križa Mađarske) i grofica Margit (1848. – 1869.).

Margit Csekonics

Margit Csekonics rođena je 24. siječnja 1848. u Budimu. Imala je 21 godinu kada se (27. rujna 1869.) udala za grofa Istvána Károlyia, pripadnika jedne od najuglednijih i najodličnijih mađarskih aristokratskih obitelji. Time je postala članica najvišeg kruga mađarske aristokracije. Njezin suprug grof István Károlyi rođen je 2. veljače 1845. kao četvrti sin Györgya Károlyija, istaknutog pripadnika reformskog doba. Njegova majka, grofica Karolina Zichy, i bakina sestra grofica Antónia Zichy, supruga prvoga mađarskog predsjednika vlade Lajosa Battyhányja, državnika pogubljenog 6. listopada 1849., su ga već u dječjoj dobi upoznale s mađarskim revolucionarnim i slobodarskim idejama. Majka nije mogla podnijeti bečki apsolutizam uveden 1849. godine, pa je početkom naredne godine napustila Mađarsku s dvoje najmlađe djece. Tako je grof István Károlyi živio s majkom tri godine u inozemstvu, prvo u Ženevi, a zatim u Veneciji. Poslije toga su ga vratili u Mađarsku kako bi školovanje nastavio na mađarskom jeziku. Srednjoškolsko obrazovanje stekao je u Pijarističkoj gimnaziji gdje je maturirao 1862. godine. Zatim je studirao pravo. Godine 1865. je posjetio majku u Firenci i tamo se upoznao s mađarskom emigracijom i postao zagovornik borbe za samostalnost. Sljedeće dvije godine je s bratom Tiborom živio u Parizu, odakle se vratio kući uoči sklapanja Austro-Ugarske nagodbe. Oženio se 1869. godine s groficom Margit Csekonics i u njihovu braku su rođeni grof György Leó Károly István Károlyi (1871. – 1954.) i grofica Melinda Ágota Jozefa Julianna Karolina Károlyi (1872. – 1955.). Grofica Melinda je rođena u Žombolju, a udala se za svog bliskog rođaka grofa Gyulu Károlyia (1871. – 1947.), koji je od kolovoza 1931. do listopada 1932. bio predsjednik mađarske vlade. Tako je Margit Csekonics bila punica mađarskog premijera. Na Karolininom i Gyulinom vjenčanju svjedoci su bili: grof Sándor Károlyi, barun Géza Podmaniczky, grof Endre Csekonics i grof Aurél Dessewffy. U ovom braku su rođeni: Margit Emma Leona Karolina Paulina Károlyi (1896. – 1975.), koja se udala za grofa Móricza Esterházyja (1881. – 1960.) i grofica Gabriella Emma Stefánia Károlyi (1899. – ?), koja je bila supruga grofa Mihálya Andrássyja (1893. – 1990.).

Prosudbe o grofu Károlyiu su prilično različite. Svi se slažu da je bio pravi aristokrat, ljubazan čovjek i pravi kavalir. Ali jedni ističu da je bio protiv cara i Habsburgovaca i da je to njegovo političko gledište dijelila i supruga Margit, dok drugi ističu njegovo prijateljstvo s prijestolonasljednikom nadvojvodom Rudolfom. Redovito su se susretali tijekom nadvojvodinih posjeta Mađarskoj, zajedno su odlazili u lov i na zabave. Novine su 1884. godine s velikom pozornošću popratile trodnevni boravak prijestolonasljednika i njegove supruge u grofovom dvorcu u Nagykárolyu (Carolij u). Nakon Rudolfova samoubojstva (30. siječnja 1889.) Franjo Josip I. dugo nije prihvaćao pokušaje mađarskog grofa da mu se približi. Tek 1892. omekšao je prema

njemu, kada je dopustio Károlyiju da predvodi ceremonijalnu konjicu na svečanosti povodom 25. obljetnice njegove krunidbe za ugarskog kralja.

Margit se počela zanimati za javni život i politiku već kao djevojka, a kao supruga posvetila je puno vremena i energije podupiranju javnih dobrotvornih udruga i organizaciji njihova rada. U prijestolnici je bila dopredsjednica Udruge poliklinika Budimpešte, predsjednica Bolničke udruge „Charité“, počasna predsjednica Opće javne dobrotvorne udruge VIII. okruga. Kad je umrla 1936., u dobi od 89 godina, dnevne novine i časopisi su je pamtili kao zaslužnu djelatnicu za opće dobro, promicateljicu ideje o potrebi preuzimanja odgovornosti i prepoznavanja važnosti žene u društvu. Bila je prava predstavnica mađarske aristokracije svoga doba.

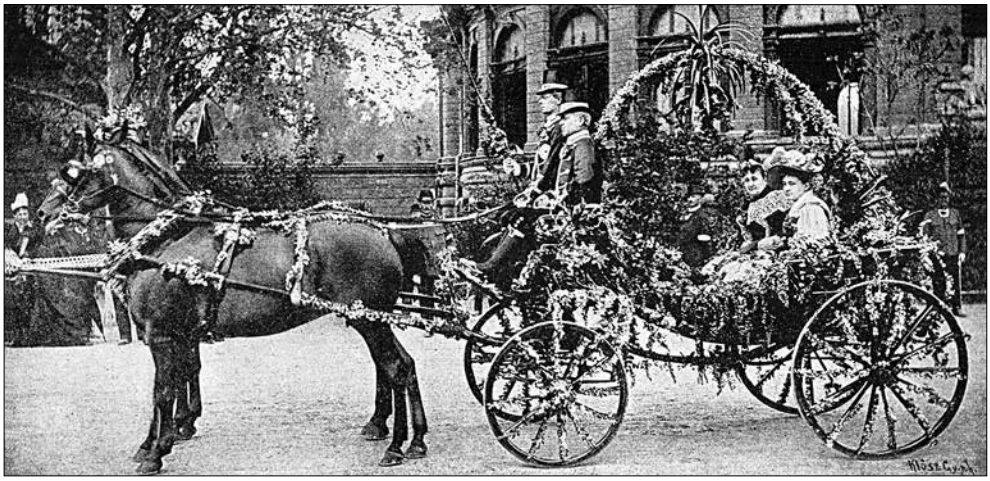
Slika 5. Grofica Margit Csekonics i grof István Károlyi.
Izvor: Magyarság*, broj od 8. studenog 1931.*

Današnji turistički prospekti navode da je Budimpešta jedna od najljepših prijestolnica Europe, koja ima brojne bisere i dragulje. Među tim blagom visoko mjesto zauzima bivša palača Károlyi – Csekonics, smještena u samom središtu grada, u srcu rezidencijalne četvrti Józsefváros, omeđena ulicama Múzeum i Reviczky. Zgrada svoju vanjsku i unutarnju ljepotu i golemu vrijednosti duguje umjetnicima kao što su Ferdinand Fellner i Hermann Helmer, Endre Thék, Károly Lotz ili Artúr Meinig.

Premda se obično misli da je rezidencija izvorno pripadala Károlyievima, to nije točno. Parcelu na kojoj je sagrađena, naslijedila je Margit Csekonics 1881. godine, dobivši ju od oca kao svadbeni poklon. U dogovoru s mužem odlučila je sagraditi palaču dostojnu njihova ranga. Nacrte su izradili austrijski arhitekti Ferdinand Fellner (1847. – 1916.) i Herman Helmer (1849. – 1919.). Projektantska tvrtka dvojice arhitekata bila je poznata po kazališnim zgradama diljem Monarhije (u Mađarskoj

su projektirali Narodno kazalište u Budimpešti, Segedinu i Kecskemétu), pa stoga i ova palača ima crtu monumentalnosti. Predstavnik njihovog projektantskog ureda u Budimpešti bio je Arthur Meinig (1853. – 1904.), čija je prva zadaća bila nadgledanje izgradnje palače Károlyi – Csekonics. Zgrada je građena između 1881. i 1885. godine, a postala je useljiva 1887. godine. Interijer palače izradila je tada najpoznatija bečka dekoraterska tvrtka „Portois & Fix". Rezidencija je znakovita između ostaloga i po tomu što je imala i svoju plesnu dvoranu. Čudesno lijepo predvorje i izrezbareno stubište izradila je tvornička radionica Endrea Théka. Mađarska vlada je 2015. godine odlučila da se zgrada obnovi, te da se dodijeli mađarskoj Protestantskoj Crkvi. Obnovljena je 2020. godine i u njoj se nalazi sjedište Protestantskog sveučilišta „Károli Gáspár" (Károli Gáspár Református Egyetem).

Margit Csekonics naslijedila je od oca i Janovu, koja je 1893. prozvana Margitfalva, ali joj je kasnije vraćeno staro ime.

Slika 6. Margit Csekonics i njezina kći Melinda Károlyi u svečano ukrašenoj kočiji. Izvor: Vasárnapi Ujság*, 28. svibnja 1893.*

Endre Csekonics

Prvorođenac Jánosa Nepomuka, Endre Csekonics rođen je 13. rujna 1846. godine u Ivánki, u Boršodskoj županiji. Bio je najbogatiji čovjek u Mađarskoj, intenzivno se pojavljivao u javnosti, pa se uz njegovo ime vezuju brojni novinski članci, legende i razne informacije čiju istinitost više nije moguće provjeriti. Zbog toga ćemo o njegovu životu iznijeti samo one činjenice koje nam se čine provjerene.

Nedvojbeno je njegovo bogatstvo. U županiji Torontal su u razdoblju uoči revolucionarne 1848. godine i ukidanja kmetstva, po podatcima za 1836. – 1838. godine popisana 42 feudalna gospodara koji su posjedovali zemlju u županiji, uk-

ljučujući ovdje i kraljevsku riznicu i crkvenu imovinu. Najveći posjed imala je kraljevska riznica pod čiju jurisdikciju je spadalo i Velikokikindsko povlašteno područje s 1451 kmetskim selištem, pa je tako riznica raspolagala s ukupno 2177 kmetskih selišta. Od pojedinaca je János Csekonics imao 840, zagrebački biskup 556, János Nákó 545, grof Sándor Nákó 527, Ernő Kiss 505, grof Gyulay 480, grofovska obitelj Szápáry 357, Antal Kiss 334, barun Frigyes Liphtay 327, grof Ferencz Zichy-Ferraris 321, grofovska obitelj Batthyány 289, veliki prepošt zagrebački odnosno vranski prior 288, zagrebački kaptol 207, Lázár Karátsonyi 245, grof János Buttler 156, Lázár Zsigmond Ecskai 148, ugarski palatin nadvojvoda Josip 136, János Tajnay 133, nasljednici obitelji Sissányi 123, obitelji grofova Sermage i Bonazzi 117, Ignácz Áldássy 113, braća Nikolić 111, Lajos i László Karátsonyi 103, Dávid Gyertyánfy 101, János Mocsonyi 94, obitelj Marczibányi 89, György Szerviczky 89, obitelj Vučetić 78, obitelj Hertelendy 77, Konstantin Dadányi 68, István Karácson 64, obitelj Malenicza 63, Simon Damaszkin 63, József Petrovics 53, Lukács Gyertyánffy 42, György Diván 42, obitelj Koczó 40, obitelj Oexel (Rónay) 33, József Endrődy 21. Vlasnici pustara bili su: grof Petar Pejačević, Pavle Černović, Antun Damaskin i barun Bedeković (Borovszky 1912).

Endre Csekonics je naslijedio taj imetak i još ga je više povećao. Nakon završenih studija prava i poljoprivrede, grof Endre je posjetio Europu, Afriku, veći dio Azije. Ipak je najveći dio vremena posvetio upravljanju posjedom Žombolj. Od 10. siječnja 1891. bio je predsjednik organizacije Crvenog križa zemalja Svete krune i tu je čast obnašao pune 32 godine (u vrijeme socijalističke revolucije 1918. – 1921. morao je odstupiti), 16. siječnja 1892. postao je pravi unutarnji tajni savjetnik. Usto je bio i direktor željezničkog poduzeća Velika Kikinda – Veliki Bečkerek (Nagykikinda – Nagybecskerek). U studenom 1895. princ Eugen, veliki meštar njemačkog viteškog reda, dodijelio mu je red Malteškog križa. Dana 30. studenog 1898. odlikovan je Velikim križem reda Franje Josipa, a 2. listopada 1900. postao je glavni kraljevski stolnik (*dapiferorum regalium magister*). Osim navedenog bio je i predsjednik Gospodarske udruge županije Torontál (Kempelen).

Čekonići su u 19. stoljeću kupili dodatne posjede u županijama Fejér, Baranya, Tolna i Bács, i bili su toliko moćni da su napose Torontalsku županiju držali čvrsto u svojim rukama. Bez njihova pristanka nitko nije mogao postati veliki župan, saborski zastupnik, pa čak ni općinski plemićki sudac. Grof Csekonics izgradio je u Žombolju obiteljski dvorac velikih razmjera između 1869. i 1870. godine, u ukrasnom vrtu od 110 jutara, prema nacrtima poznatog arhitekta Miklósa Ybla, u anglosaksonskom stilu. Veličanstveni dvorac, zajedno s kipom Csekonicsa, uništen je u razdoblju između dva svjetska rata. Grof je na svom imanju imao i vodoskoke. U središtu Žombolja, u ukrasnom vrtu nalazi se i nadalje stari unutarnji dvorac obitelji grofa Csekonics, danas ured gradonačelnika. Grofovo ime nosi jedna civilna organizacija i jedna ulica u gradu.

Osim Žombolja kao obiteljskog dvorca, Csekonicsi su imali rezidenciju u Budimpešti u Ulici Kecskeméti broj 10-12. Palača Csekonics izgrađena je 1797. prema nacrtima Józsefa Hilda, za generala baruna Józsefa Csekonicsa. Nakon njegove smr-

ti, u palači su živjeli njegov sin János Nepomuk Csekonics i njegova supruga Leona Lipthay. Poplava 1838. godine znatno je oštetila zgradu, pa ju je bilo potrebno potpuno obnoviti, dograditi jedan novi kat, staju i druge prostorije. Godine 1864. obitelj je obnovu palače povjerila Miklósu Yblu. Rezultat je djelo koje datira iz ranog razdoblja neobaroka, tzv. zweites i predstavlja arhitektonsko remek-djelo nalik rokoko stilu. U vrijeme Endrea Csekonicsa, koji je bio jedan od osnivača Mađarskog društva likovnih umjetnosti, između 1893. i 1895. ponovno su izvršene velike obnove prema planovima Arthúra Meiniga. Zgradi je sa strane Ulice Kecskeméti priključena susjedna parcela te je na dvojnoj parceli sagrađena ogromna, 18-osovinska, dvokatna palača, kojoj je pripadalo i stražnje krilo Ulice Magyar. U vrijeme komunizma su u ovoj zgradi bile smještene državne službe, a poslije pada komunizma zgrada je postala B objekt Pravnog fakulteta Sveučilišta ELTE u Budimpešti, najprestižnije visokoškolske ustanove u Mađarskoj. Nedavno je obnovljena. Grof Csekonics je podizanjem ove rezidencije želio pokazati svoje bogatstvo velikim i dekorativnim pročeljem palače, ali je pompozno uredio i salone tako da reprezentativni prostori zgrade budu primjereni njegovom rangu i društvenom statusu. Vedre večeri i zanimljivi gosti koji su tamo dolazili redovito su se spominjali u novinama. Priča se da je tu palaču posjećivao i Alexandre Dumas stariji tijekom svog boravka u Pešti. Grof Endre Csekonics je ovdje ugošćivao nadvojvotkinju Mariju Valeriju i prijestolonasljednika Franju Ferdinanda. Poznavao je i kralja Franju Josipa I. čiji je tajni savjetnik bio. Jamačno je i zamolba da 1891. preuzme mjesto predsjednika Crvenog križa vezana uz dvor i Csekonicsev humanitarni rad.

Velika raskoš i bogatstvo Čekonića očuvani su kroz izreke i legende. Najpoznatija od njih je izreka: „Nisam ti ja barun Čekonić!“. Jedni tvrde da se ona govorila u Pešti kada bi dijete tražilo od roditelja da mu kupi nešto previše luksuzno. Drugi smatraju da je riječ o tomu da je grof jednostavno mogao kupiti sve što je bilo na prodaju, a što je velikom dijelu stanovništva bilo nedostupno. Treći pak to vezuju uz kartaške sklonosti njegova sina Gyule, čije goleme dugove je otac bez pogovora namirivao i isplaćivao. Ostaje nejasno zašto se u izreci govori da je on barun, kada su Čekonići, inače, bili grofovi. Neki misle da riječ barun bolje odgovara kontekstu. O moći, utjecaju i bogatstvu te obitelji svjedoči i činjenica da se Endrea Csekonicsa i danas naziva „žomboljskim nabobom“. Ta riječ preuzeta iz engleskog jezika potječe od hinduskog izraza *nawwāb*, prema arapskoj riječi *nuwwāb*, a označavala je namjesnika u Indiji (potkralja ili upravitelja pokrajine) za vrijeme Mogulskoga Carstva, dok su je Britanci i Nizozemci koristili za čovjeka koji se vratio iz Indije, ili uopće s Istoka, s velikim bogatstvom. U vrijeme Prvoga svjetskoga rata grof Čekonić je ostvarivao prihode od četrdeset milijuna kruna i bio je jedan od najvećih poreznih obveznika u zemlji.

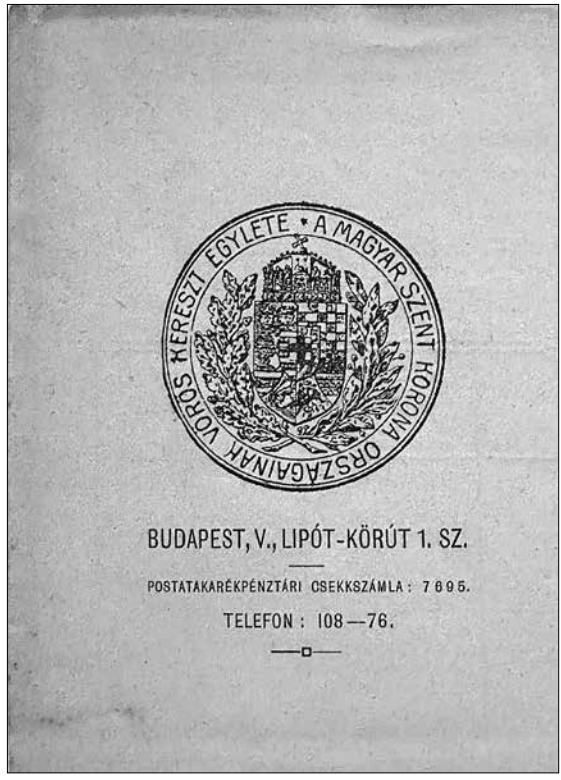
Na lovačkim zabavama i raskošnim gozbama organiziranima na njegovom imanju u Žombolju dolazilo je i odabrano aristokratsko društvo iz Budimpešte.

Prvi svjetski rat okončao je zabave i dotadašnji način života. Završetak rata i novostvorene državne granice značile su potpuni gubitak posjeda u Torontalskoj županiji. Grof Csekonics se za pravnu pomoć obraćao čak i Ligi naroda kako bi zadržao

svoj veleposjed, ali bezuspješno. Trajno je napustio Žombolj i preselio se u Budimpeštu.

Premda se nakon 1918. obiteljska imovina znatno umanjila, grof je još uvijek bio vrlo bogat. Njegova budimpeštanska palača vrijedila je četiri do pet milijuna pengőa, u Enyingu je imao imanje od pet tisuća jutara zemlje s pripadajućim dvorcem, jedan veći vinograd u Tokaju, a posebno su vrijedne bile njegove palače i dvorci. Oni su imali iznimno vrijedan namještaj, izdvajala se napose budimpeštanska palača sa srebrninom teškom sedamsto kilograma, kako je to posvjedočio tadašnji list *Pesti Napló* u vezi s oporukom grofa Endrea Csekonicsa. U njegovoj ostavini se nalazila i prekrasna zbirka grofovih antičkih džepnih satova i satova od porculana.

Endre Csekonics umro je u Budimpešti 21. veljače 1929. ali je po vlastitoj želji zajedno sa suprugom sahranjen u obiteljskoj kripti u Žombolju, na svom nekadašnjem posjedu, koji mu je oduzet.

Slika 7. Iskaznica Crvenog križa. Izvor: https://www.facebook.com/photo/?fbid=6460097880455 96&set=pcb.2881580258679676

Za života je pomagao potrebite tako što je organizirao plesne večeri za ljude u potrebi u Torontalskoj županiji, materijalno je pomogao obiteljima koje su ostale bez ičega nakon katastrofalne poplave u Segedinu 1879. godine, kada je uništen najveći dio grada. Tada je cijela država upoznala grofovo ime, jer je na svom imanju u Žombolju privremeno ugostio pet tisuća ljudi iz Szőrega (danas segedinska gradska četvrt) koji su ostali bez krova nad glavom. Kasnije je u Szőregu postavio pučku kuhinju u kojoj je šest stotina ljudi moglo besplatno jesti svaki dan. Zbog njegovih zasluga je jedna ulica u središtu Segedina nazvana po njemu. U vrijeme komunizma je, dakako, ova ulica preimenovana (danas je to Ulica Nagy Jenő) kao što je to bio slučaj u svim europskim socijalističkim zemljama s nazivima koja su nosila imena grofova i baruna. Zanimljivo je da je u Segedinu 2019. objavljena knjiga Pála Lányia pod naslovom *Csekonicsi Židovi* koja, dakako, ne govori o tome da su Čekonići bili Židovi, nego govori o mjesnim Židovima (obitelji Bamberger, Benedikt, Kárász, Landesberg, Prosznitz i Szivessy) koji su postali uspješni biznismeni poput Čeko-

nića, a osim toga su stanovali u tadašnjoj Csekonicsevoj ulici (Lányi 2019). Grof Endre Csekonics pomagao je isto tako i vojnim obiteljima te ranjenim vojnicima tijekom bosanskog rata, zatim je 1882. godine darovao i žrtve poplave u Tirolu, godinu dana kasnije je tridesetak siromašnih obitelji Csángó Mađara udomio na svom imanju tako što im je darovao kuće, a usto ih je i zaposlio na svojim posjedima. Dakako, i kao predsjednik Crvenog križa bavio se humanitarnim radom. Međutim, poslije Prvoga svjetskoga rata i gubitka Žombolja, grof Endre Csekonics je svoj imetak vrijedan stotina milijuna pengőa ostavio svojoj djeci, ali ništa nije donirao javnim ustanovama, činovnicima ili radnicima na njegovim imanjima i palačama.

Smrću grofa Endrea, bogatstvo Csekonicsevih počelo je opadati. Troškovi i plaćanje kartaških dugova, razuzdan život doveli su do toga da su grofovi Csekonicsi 1937. godine proglasili stečaj.

Grof Endre Čekonić oženio je 13. listopada 1869. u Lovasberényu groficu Konstanciu Cziráky (1847. – 1922.). U njihovom braku rođeno je petero djece: Andrea Mária Leona Johanna (1870. – 1929.), udana za grofa Andora Széchenyija, Sándor Mária János Lajos (Žombolj, 25. kolovoza 1872. – 1952.), carski i kraljevski komornik, član Kuće velikaša od 1902. (žena mu je bila barunica Margit Vay, 1876. –1941., a sin Endre rođen 1901.), Pál Mária István (rođen 1. listopada 1873. u Budimpešti), Gyula Mária Antal Ágoston József (Žombolj, 1875. – 1957., žena mu je bila grofica Margit Karátsonyi), husarski poručnik, saborski zastupnik i jedan od ravnatelja Mađarske konjičke pukovnije, te Ivan Mária Keresztely János Endre (Žombolj, 1876. – 1951.), carski i kraljevski komornik, diplomat, tajnik veleposlanstva u Washingtonu, veleposlanik u Varšavi.

Grof Endre je najviše volio lov i politiku. Sinovi Sándor, Pál i Gyula slijedili su očev primjer i postali političari. U 18. stoljeću je slavni slikar Gyula Benzúr, koji se danas može nazvati „portretistom svjetskoga glasa", naslikao Endréa Csekonicsa i portretu je dao ime „Millenniumi hódolat" (Hommage tisućljeću). Grof je nadasve skrbio za svoju djecu i čuvao ih od svih nedaća. Pričalo se da je sinove za svaku malu nezgodu vodio u bolnice u inozemstvo. Kada je jednoga od njegovih sinova ugrizao pas, Endre Csekonics je Orient Expressom odvezao sina u Pariz na liječenje. Dječak se nakon oporavka vlakom vratio u Žombolj. Slabost koju je ćutio prema sinovima dovela je do propasti obiteljskog imetka. Zahvaljujući Endreu Csekonicsu, vlastelinstvo Žombolj dobilo je prvu crkvu, jer su magnati bili dužni dati graditi crkve. U znak zahvale je 1885. godine Endre Csekonics u svetištu Maria Radna primio Veliki križ Reda Svetog Grgura. Grof je bio pasionirani lovac, koji nikada nije prestao loviti, ni u najhladnijim zimskim danima. U Žombolju je išao u lov sa svojim unukom Endreom Csekonicsom mlađim. Na rubu šume Fácányos imao je svoju lovačku kuću.

Grof je u jednoj ispravi potpisao da će nakon njegove smrti imanje voditi njegov najstariji sin Sándor Csekonics. On je doista bio posljednji Csekonics koji je upravljao veleposjedom. Grof Endre je u dvorcu Csitó imao knjižnicu sa šest tisuća svezaka knjiga, koja je ostavljena djeci, ali su ju njegova djeca u međuratnom razdoblju prodali na dražbi.

Gyula Mária Antal Ágoston József Csekonics rođen je u Žombolju 2. siječnja 1875. Bio je sportski vođa, uzgajivač konja, predsjednik konjičkog saveza, saborski zastupnik, političar, husarski poručnik. Diplomirao je na pravnom fakultetu Mađarskog kraljevskog sveučilišta u Budimpešti. Slijedeći obiteljsku tradiciju, postao je vojnik, a 1890-ih bio je pričuvni poručnik 9. husarske pukovnije. Na parlamentarnim izborima održanim 1901. godine izabran je za zastupnika u izbornoj jedinici Žombolj kao član Slobodoumne stranke, a taj uspjeh je ponovio i 1905. godine. U to se vrijeme oženio groficom Margit Karátsonyi, kćerkom grofa Aladára Karátsonyija, carskog i kraljevskog komornika. Velik trud posvetio je razvoju stočarstva, a na vlastitom imanju uglavnom je uzgajao konje. Bio je član upravnog odbora Mađarskog jahačkog saveza, a potom i njegov predsjednik od 1913. do 1928.

Nadasve je volio kartanje i konjske utrke. Novine su 1903. pisale kako su u Nacionalnom kasinu, okupljalištu aristokracije, tri grofa, među kojima je bio i Csekonics, izgubila za kartaškim stolom milijun i tristo tisuća kruna u jednoj večeri. O razmjerima gubitka zorno svjedoči podatak da je tada siromašna radnička obitelj ostvarivala godišnji prihod od tristo kruna. U skladu s tadašnjim običajima mladi grof se nije ustručavao ni dvoboja. Kao saborski zastupnik je 1905. godine vodio dvoboj mačevima s kolegom zastupnikom Mártonom Lovászyjem, urednikom lista *Magyarország*, glasila nacionalističke Stranke neovisnosti i 1848. U dvoboju su obojica prošli s lakšim ozljedama. Pet godina kasnije se u jednom noćnom klubu „zakačio" s jednim vojnikom, pa je i drugi put išao na dvoboj, koji je završio ozljedama obojice sudionika.

Ljubav prema konjima također je bila obiteljska tradicija. Gyula Csekonics je već u mladosti imao vlastitu trkaću štalu, a u vezi s trkama probudila se i njegova strast za klađenjem, koja je također rezultirala gubitkom velikih novčanih iznosa. Premda je imao velike zasluge za konjički sport, novine su uglavnom bile pune članaka o njegovim kartaškim gubitcima. Toliko, da se uvriježilo mišljenje kako on rasipa novac, pa je uzreka „Nisam ti ja barun Čekonić" postala općepoznati slogan čak i među djecom. Trianonskim mirovnim sporazumom je golemi dio obiteljskog imetka pripao Kraljevini SHS, odnosno 1923. Rumunjskoj. S ostalim dijelom veleposjeda je otac Endre razumno postupao, ali je nakon njegove smrti Gyula Csekonics ostao bez imetka. Nastavio je živjeti u blizini konjičkih staza i staja i nije puno mario što je ostao bez bogatstva, vjerojatno svjestan da bi mu komunisti ionako sve oduzeli. Umro je 15. lipnja 1957.

Novine su se nadmetale tko će donijeti „senzacionalnije" vijesti o grofu Gyuli. *Pesti Napló* je 22. rujna 1918. pisao o pozadini višednevne vijesti o tomu kako je grof tijekom samo jedne noći izgubio na kartama sedam milijuna kruna u bečkom klubu „Jockey". S tim u vezi je pomalo ironično ispravio novinske navode tvrdeći da je grof izgubio „samo" tri milijuna kruna. Tabloid *8 Órai Újság*, pokrenut za vrijeme rata, pokušao je cijeloj stvari dati političku pozadinu tvrdeći da je kartaškoj partiji pribivao i grof Mihály Károlyi, kasniji predsjednik Vlade i predsjednik Republike). Premda ga se pokušalo ocrniti, nije postojao nikakav dokaz, vjerojatno je samo promatrao igru kao kibic. Osim toga, bilo je poznato da su njih dvojica prijatelji. O kartaškoj

partiji izvijestio je i list *Pesti Hírlap* baš kao da se radilo o nekakvom važnom događaju. Ovaj peštanski list je objasnio da grof nije izgubio novac za jednu večer, nego su grof Gyula Csekonics, jedan mađarski aristokrat i jedan austrijski sportaš igrali društvenu igru u bečkom kasinu kroz duže vrijeme, kada god su boravili u Beču. Dakako, novine su i ranije izvješćivale o njegovim kartaškim dugovima koji su znali dosezati i do pet milijuna kruna (*Népszava*, 1906., *8 Órai Újság*, 18. rujna 1918.). Spomenuti kartaški dug teško je pogodio njegova oca. Kad je čuo za to, razbolio se, te je nekoliko dana ležao u svom krevetu. Budući da je dug morao isplatiti, grof je prodao imanje Roggendorf.

Grofu je poteškoće zadavao i sin Pál, koji se oženio bez znanja roditelja i živio je u Nizzi. Od posjeda u Žombolju pripadalo mu je petnaest posto prihoda, ali kada je taj posjed konfisciran, prestali su dotjecati i prihodi. Grof Pál je prodao vrijednosnice nekom prevarantu i time je praktično ostao bez prihoda i s nagomilanim dugovima (*Népszava*, 1934.).

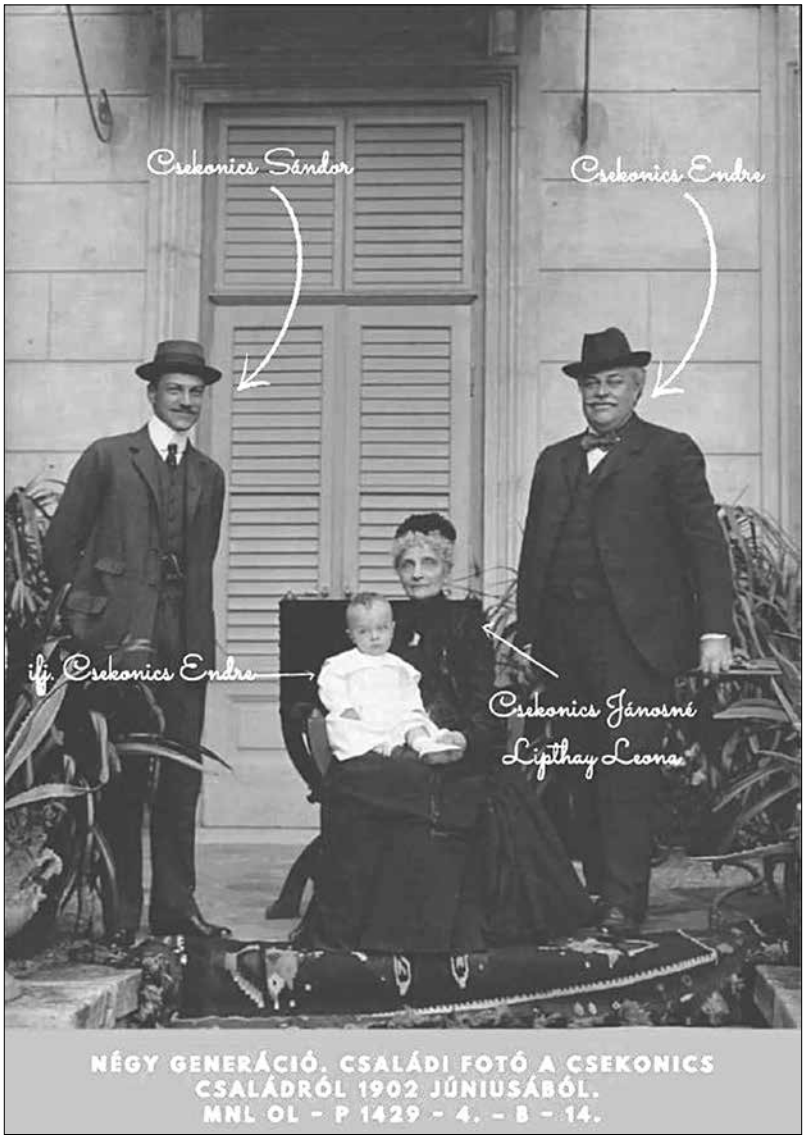

Slika 8. Obiteljski grb.

Iván Mária Keresztély János Endre Csekonics također je rođen u Žombolju, na Silvestrovo 1876. godine. I on je postao pravnik, ali se opredijelio za diplomaciju. Prvo je bio austro-ugarski ataše u Vatikanu, zatim tajnik veleposlanstva u Sankt Petersburgu (1905. – 1908.), Parizu (1908. – 1909.), Londonu (1909. – 1911.), Washingtonu (1911. – 1912.), Stockholmu (1912. – 1913.) i Berlinu (1913.). Uoči izbijanja rata promaknut je u savjetnika veleposlanstva, prvo u Bukureštu (1913. – 1914.), a poslije toga je radio u konzulatu u Varšavi te od 1914. do 1918. u carigradskom (Istambul) veleposlanstvu. Poslije rata bio je izvanredni veleposlanik, opunomoćeni ministar. Nakon raspada Monarhije upravo on je ustrojio veleposlanstvo Mađarske u Varšavi i bio je na čelu tog veleposlanstva od 1919. do 1922. godine. Umirovljen je 1923. kao jedan od vođa legitimističkog pokreta koji se zauzimao za obnovu kraljevstva i za povratak Karla IV. na prijestolje. Taj je pokret poslije rata u Mađarskoj bio vrlo jak, a uz Csekonicsa su njegovi najistaknutiji predstavnici, tzv. Karlisti bili grof Gyula Andrássy ml., grof István i grof Albert Apponyi. Csekonics je od 1935. bio predsjednik najsnažnije legitimističke organizacije, Lige Svete krune mađarskih muževa. Kasnije je postao predsjednik izvršnog odbora Centralne novinske korporacije. Zanimljivo je da je bio član oba doma Mađarskog parlamenta. Između 1931. i 1935. bio je član Zastupničkog doma, kao zastupnik Sambotela (Szombathely) iz redova Kršćanske gospodarske i socijalne stranke, a između 1937. i 1944. bio je član Gornjeg doma kao delegat nasljednih plemićkih obitelji. Iván Csekonics bio je i predsjednik Mađarsko-poljske gospodarske komore, supredsjednik

Mađarskog društva za vanjske poslove i izvršni potpredsjednik mađarskog tromjesečnika *Society of the Hungarian Quarterly*. Umro je 1951. godine.

Iz kasnijih generacija se izdvaja Endre Csekonics (unuk grofa Endrea), koji je rođen u Sopronu 10. travnja 1901. Dakako, i on je bio lovac, ali i poznati inženjer poljoprivrede. Umro je u Lisabonu 1983. Spominje ga se kao posljednjeg muškog potomka ove grane obitelji.

Slika 9. Četiri naraštaja Čekonića (fotografija iz 1902.)
Izvor: https://aktakaland.wordpress.com/2021/01/28/
amirol-kevesen-tudnak-babics-jozsef-a-szurke-eminencias-konyvgyujtemenye/

„Čekonićev mozak"

Čekonićeva „desna ruka", osoba od povjerenja, provoditelj njegove volje, ili kako su ga zvali „Čekonićev mozak" odnosno „Čekonićev um" bio je također Hrvat, Josip Babić (József Babics). Rođen je 18. studenog 1848. u Egeru. Obitelj mu je hrvatskog podrijetla iz Cebovca (mađarski Coborc) u Krapinsko-zagorskoj (tada Varaždinskoj) županiji. Njegov otac, Stjepan Babić (István Babics) bio je nadbiskupski imanjski tužitelj, sudjelovao je u revoluciji 1848. kao domobran, a 1875. s programom Liberalne (Slobodoumne) stranke izabran je za zastupnika grada Egera u Ugarskom parlamentu. Josip Babić se nakon položenog odvjetničkog ispita 1871. godine preselio u Žombolj i postao pravni upravitelj Csekonicsevih imanja i pouzdanik bogatog i moćnog grofa, kojemu je cijeloga života odano služio. U Torontalskoj županiji su ga mnogi znali kao sivu eminenciju grofa Csekonicsa, to jest kao „Csekonicsov um". Tako je bilo poznato da sve što kaže Babić kao da je izjavio sam grof, jer je u njega imao bezgranično povjerenje. Premda je grof Endre Csekonics bio svestran čovjek, brižljiv zemljoposjednik i volio držati sve konce veleposjeda u svojim rukama, ipak mu je trebao pouzdan suradnik koji je koordinirao važnije zadaće, tumačio grofove odluke i vodio pravne poslove velikog imanja koje se prostiralo na više od 40 000 jutara. Babics je svoje zadaće rješavao besprijekorno. Za vrijeme njegove uprave imanje se pretvorilo u uspješno uzorno gospodarstvo. O njegovom položaju unutar obitelji zorno svjedoči i činjenica da je vodio prepiske u ime imanja, ali je prenosio i poruke između članova obitelji. Jedan primjer navodi i list *Budapesti Hírlap* u rujnu 1918. Naime, kada je Gyula Csekonics izgubio sedam milijuna kruna na kartanju (o razmjeru gubitka svjedoči činjenica da je cjelodnevna nadnica seljaka iznosila jednu krunu), naplata golemog duga čekala je grofa Endrea Csekonicsa. Međutim, grofici se nitko nije usudio reći tu vijest, pa su prvo razgovarali s Józsefom Babicsem, koji je tu vijest priopćio grofici.

O njegovoj odanosti svjedoči i činjenica da je čak i njegov izbor za zastupnika u Ugarskom parlamentu povezivan s Čekonićima. Babics je kao nestranački kandidat izabran za zastupnika okruga Žombolj 1895. godine, a zatim ponovno i 1896. godine kao kandidat Slobodoumne stranke. Poslije toga se proširila glasina da je mandat prihvatio zato da bi ga zadržao za mladog Gyulu Csekonicsa, što je bilo dosta neuvjerljivo i nelogično. Na prijedlog ministra predsjednika grofa Karla Khuen-Héderváry, József Babics je 5. veljače 1911. godine dobio naslov dvorskog savjetnika (MNL OL W 12 Miniszertanácsi jegyzőkönyvek 1867-1944. 5. 2. 1911., 3. sjednica, 77.).

Upravitelj imanja nije se ženio, pa je cijeli život vezao uz žomboljski veleposjed i Čekoniće.

Poslije Prvoga svjetskoga rata je zajedno s grofom Endreom Čekonićem napustio Žombolj i nastanio se u Budimpešti, gdje je i umro 3. siječnja 1925. Cijeloga života je služio Čekonićima, uključujući i razdoblje provedeno u Budimpešti. Grof mu nije ostao dužan za vjernu službu, pa mu je jedne godine kupio Opel Taxi, koji je dovezen iz Baden-Badena, kako bi ga na taj način nagradio.

Babics je bio član Mađarskog heraldičkog i genealoškog društva, član Izbornog saveza i osnivač Mađarskog numizmatičkog društva. Od 1890. redoviti je član Mađarskog povijesnog društva. Kako nije imao svoju obitelj, zbirku knjiga (u biti cijelu svoju biblioteku) darovao je Mađarskom povijesnom društvu. U pismu od 7. prosinca 1919. navodi razlog za tu odluku: „Ne želim da se poslije mene možda raznese i izgubi ova moja zbirka od nekoliko tisuća svezaka knjiga, uglavnom povijesne tematike, koja mi je donijela toliko zadovoljstva i radosti, i koju sam brižljivo prikupljao. Želim da ostane očuvana u cijelosti, pa ju stoga poklanjam Vama u nadi da će knjige biti dostupne zainteresiranim muževima koje zanima proučavanje povijesti, literature i znanosti i da će im biti od velike koristi te da ćete ih moći koristiti na vrlo koristan i blagotvoran način, uživajući u njima“ (Horváth 2021.).

U znak zahvalnosti za njegovu velikodušnu donaciju knjižnici, Društvo ga je izabralo za počasnog člana na svojoj sjednici 27. svibnja 1920. Cjelokupna Babicseva knjižnica preuzeta je 23. siječnja 1925. i sadržavala je ukupno 3331 djelo i 6515 svezaka. S pravnog gledišta, sudbina Babicseve knjižnice konačno je odlučena 2009. godine, kada je Mađarsko povijesno društvo obavijestilo Lajosa Gecsényija, glavnog ravnatelja Mađarskog nacionalnog arhiva da pravo vlasništva nad knjižnicom prepušta Zemaljskom arhivu.

Literatura

Ács, Tibor. 2000. A tudományegyetem hadi tanfolyama és a pesti egyetemi légió, 1848-1849. *Hadtörténelmi Közlemények* 113. *Évfolyam*. 3. sz.

Borovszky, Samu. 1912. *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye*. (online hozzáférés).

Hecker, Walter. 2014. *A Bábolnai Arab Ménes. Magyarországi Arablótenyésztők Egyesülete. Dr. Hecker Walter*. A Bábolnai Arab Ménes - PDF Free Download. 10-17.

Hirmann, László. 2005. Csekonics József. *Újpesti Helytörténeti Értesítő*. Szeptember XII. évfolyam 3. sz. 25-27.

Horváth, Natália. 2021. Amiről kevesen tudnak: Babics József, a szürke eminenciás könyvgyűjteménye. U: *Aktakaland*, 28. 01. 2021. https://aktakaland.wordpress.com/2021/01/28/amirol-kevesen-tudnak-babics-jozsef-a-szurke-eminencias-konyvgyujtemenye/.

Kempelen, Béla. 2012. *Magyar nemes családok III. kötet* (Caballini-Ezbar) Nemzeti Örökség Kiadó.

Lányi, Pál. 2019. *„Zsidó Csekonicsok“ – a szegedi Bamberger, Benedikt, Kárász, Landesberg, Prosznitz és Szivessy családok kiválóságai*. Szegedi Judaisztikai Közlemények 9. Szeged.

Marton, Melinda. 2013. *Csekonics József, a magyar lótenyésztés megalapozója*. U: *Magyar Rubicon*. 7. sz. 76-77.

Szilágyi, Mária – Anica, Tufegdžić. 2014. Az uradalmi majorok épületállománya a zsombolyai Csekonics-birtok példáján. *Létünk*. Társadalom. Tudomány. Kultúra. XLIV. Évfolyam. 2. sz. Forum Könyvkiadó. Újvidék. 139-160.
https://aktakaland.wordpress.com/2021/01/28/amirol-kevesen-tudnak-babics-jozsef-a-szurke-eminencias-konyvgyujtemenye/

Novinski članci

Megszökött a gavallérok bálványa = *Népszava*, 1906. szeptember 22.
Gróf Csekonics Endre és a temesvári tejhiány = *Az Est*, 1916. február 5.
Csekonics Gyula gróf hét milliót vesztett egy éjen át kártyán. Károlyi Mihály gróf szerepe a horribilis hazardírozásnál = *8 Órai Újság*, 1918. szeptember 18.
Hárommilliós kártyaveszteség = *Pesti Napló*, 1918. szeptember 22.
Csekonics Gyula „csak" három milliót veszített = *Pesti Hírlap*, 1918. szeptember 22.
A grófék. Kiadatási eljárást indítanak gróf Csekonics Pál ellen? = *Népszava*, 1934. október 6.

Arhivski materijal

MNL Magyar Nemzeti Levéltár OL Országos Levéltár W 12 Miniszterelnökségi levéltár - Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (1867-1944). K27. 1911.02.05

Summary

Josip Čekonić (Csekonics) – General, the Wealthiest Hungarian of His Time, and His Descendants – „I'm No Baron Čekonić!"

One of the most interesting Hungarian families is certainly the Čekonić family (pronounced CHE-ko-nich), which relocated from Croatia to Željezno (pronounced ZHEL-yehz-no) County in the 18th century. The founder of the family was Matija Čekonić, and his son Pavao (son of Matija Čekonić and Judit Marić) was granted a noble title by Maria Theresa on 29 January 1753. The most famous member of the family was Pavao's son Josip (József, pronounced YO-zhe-f; Kőszeg, 22 February 1757 – Pest, 26 April 1824), a major general and the famous founder of the Hungarian state stud farms. He became a general in 1806 and a brigadier general of the noble insurgent army.

He spent years studying horse breeding and drew up a detailed plan for promoting horse breeding in Hungary. Emperor Joseph II accepted his plan and entrusted him with the organization of state horse breeding. At that time, József Csekonics founded the State Stud Farm Institute in Mezőhegyes.

When the Turkish War broke out in 1788, József Csekonics was entrusted with supplying horses for the imperial army. In these extremely difficult times, he successfully completed this serious task, and therefore was awarded the highest imperial distinction by Emperor Joseph II.

General Čekonić acquired vast estates and became one of the richest men in Hungary. The general's son, Ivan Nepomuk (born from his second marriage to the Croatian noblewoman Judit Janković), was granted the title of count in 1864. He commissioned a huge palace in Pest, which became a gathering place for the social elite and was often mentioned in contemporary newspapers.

His son, Count Endre, made the family name even more famous, becoming perhaps the richest Hungarian. The Čekonić family then belonged to a select circle of Hungarian multimillionaires–today we might call them multibillionaires.

At that time, the famous saying „I'm No Čekonić!" was coined, meaning that one did not have enough money for everything, as Čekonić did.

The family had their estates and headquarters in Žombolj (pronounced ZHOHMboy) in Banat, where József Čekonić had already completely reorganised the agrarian relations. Žombolj was part of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes until 1923, when Belgrade exchanged it for certain Serbian border villages, and it became part of Romania.

The family estates were confiscated, and the last members of the Čekonić family lost all their wealth due to their wasteful lifestyle and were declared bankrupt in 1937.

Keywords: Čekonić family, Josip Čekonić, Ivan Nepomuk Čekonić, Margit Čekonić, Endre Čekonić, Josip Babić, horse breeding